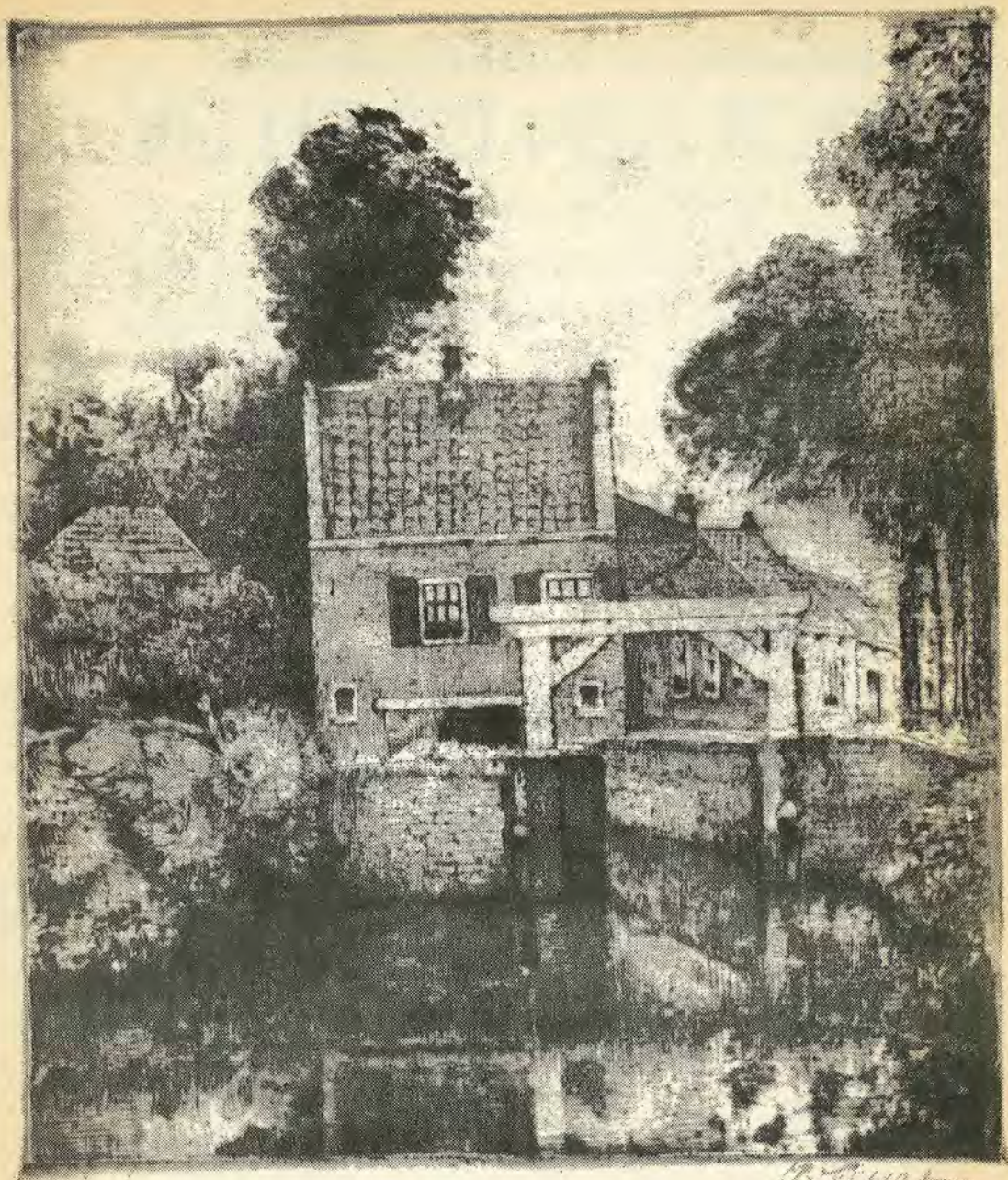

W. H. G. 1881

Historische Kring Maarssen

REISBUREAU EN TOURINGCARBEDRIJF

PLUCK DEN DAGH BV

comfortabele reismotors

voor uw vervoer in binnen- en buitenland
Telefoon (03465) 1400 - Kaatsbaan 22 - Maarssen

Uw makelaar

MAARSSSEN
RAADHUISSTRAAT 21A
TEL. 03465 - 2079
LOENEN A D VECHT
BRUGSTRAAT 6
TEL. 02943 - 3944

Ford Dealer in de Vechtstreek

OOK VOOR A-1 GEBRUIKTE WAGENS

BREUKELEN
STRAATWEG 109
TEL. 03462 - 1745

MAARSSSEN
STRAATWEG 2-4
TEL. 03465 - 2541

Autobedrijf Roeleveld BV

Orgaan van de „Historische Kring Maarssen“

(Opgericht 11 september 1972, goedgekeurd bij k.b. van 25 april 1974)

Bestuur

D. Dekker, voorzitter
D. van den Berg, secretaris
(Troelstrastraat 17, Maarssen
tel.: 03465-2401)

N. van Tricht, penningmeester
Mevr. A. H. Hogenhout-Hofman
Mevr. J. G. Zwijns-Brink

Redactie

D. Dekker
R. Pos

J. N. Servaas
E. A. J. v. d. Wal

Redactie-adres: R. Pos, Ariënslaan 68, Maarssen, tel.: 03465-4057.

Een geleide

We hebben de sprong gewaagd....

Vier leden, daartoe aangewezen op de jaarvergadering, hebben voor de Historische Kring Maarssen hun eerste artikel geschreven voor een tijdschrift, waarvan het bestuur hoopt, dat het in de naaste toekomst met een zekere regelmaat bij onze leden in de bus zal glijden.

Het bestuur is zich bewust, dat de genoemde regelmaat afhankelijk is van vele factoren: appreciatie bij de lezers, kennis en ijver bij de auteurs en een sluitende begroting.

Nu hebben de leden grote invloed op deze factoren.

Zo kunnen ze op de volgende jaarvergadering een redactie benoemen met meer kennis en ijver. Ze kunnen ook door ledenwerving voor meer geld zorgen bij de penningmeester.

Al met al hebben we nu ons eigen orgaan, waarmee, naar we hopen, we geen sprong in het duister hebben gemaakt!

Uiteraard schreven we deze regels met dankbare gevoelens jegens de redactie.

De voorzitter.

In Memoriam Willem van Leusden 1886-1974

Al enige jaren wees Willem van Leusden met grote nadruk op de noodzakelijkheid van een Maarssense vereniging, die zich het lot zou aantrekken van de bomen en topgevels in dat schoonste dorp aan de Vecht.

Zij die hem meegemaakt hebben in de Monumentencommissie - oude samenstelling - herinneren zich de bewogen, soms heftige wijze, waarop hij argumenteerde, als hij vreesde dat door bestuurlijk ingrijpen zijn dorp opnieuw "aangerand" zou worden.

Graag had hij op de oprichtingsvergadering van de Historische Kring Maarssen de aspirant leden duidelijk gemaakt, dat het niet alleen belangrijk is, zich bezig te houden met dat wat is geweest, maar vooral ook met het vele mooie, dat er nog steeds is. Helaas voelde hij zich fysiek niet sterk genoeg die eerste bijeenkomst van de Historische Kring bij te wonen. We hebben elkaar toen beloofd, dat hij in de eerste aflevering van ons tijdschrift plaatsruimte zou krijgen om te schrijven wat hij zo graag gezegd had.

Toen wij enige maanden geleden de 87-jarige Willem van Leusden bezochten, was zijn gezichtsvermogen sterk verzwakt. Het verzoek van het bestuur om op de voorpagina zijn ets van het Maarssense sluishuisje te mogen plaatsen, willigde hij met grote hartelijkheid in.

"Laat dat mijn bijdrage zijn en schrijven jullie er maar een stukje bij", luidde zijn antwoord en hij voegde er bezorgd aan toe: "denk erom, het moet heel scherp belicht worden. Laat de drukker mij bellen als hij moeilijkheden ondervindt, want er zitten vele technische problemen aan vast".

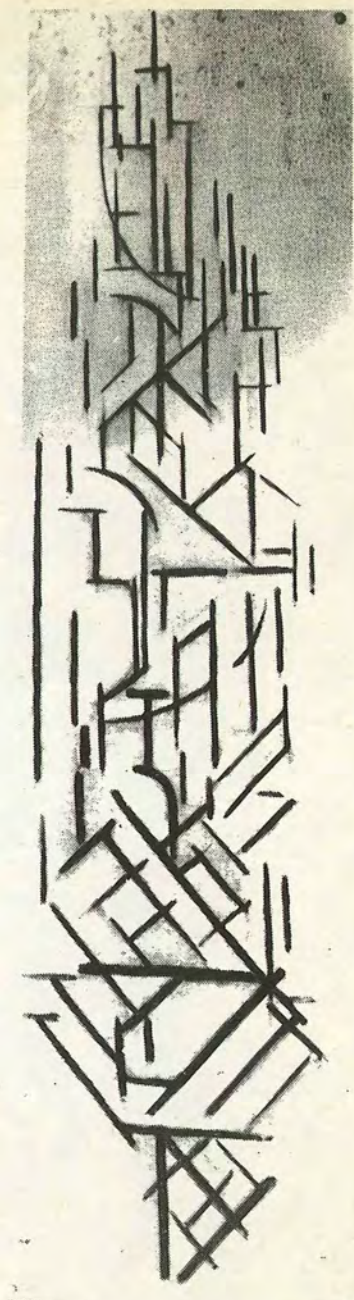
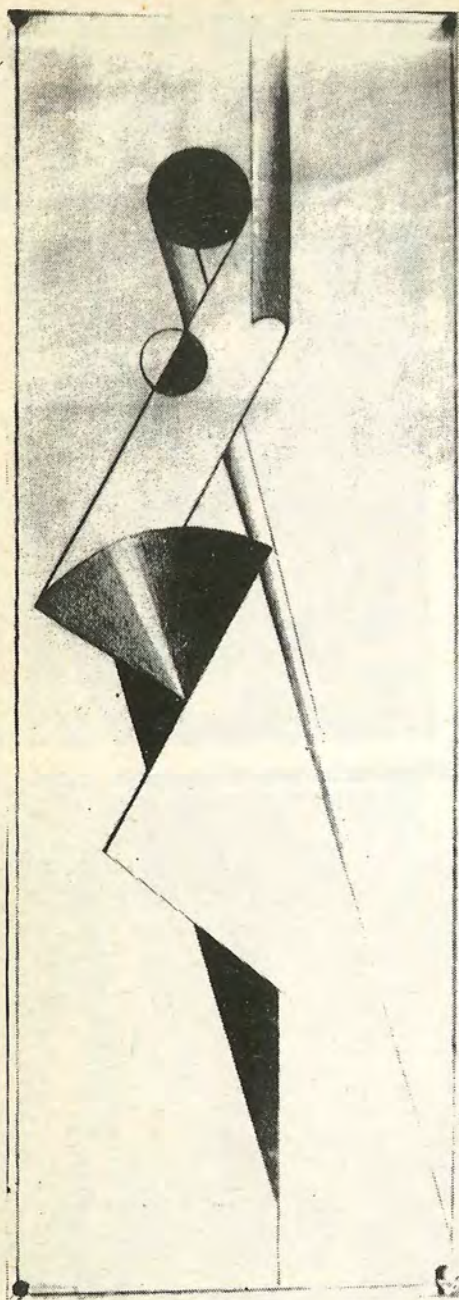
Zijn woorden verschijnen nu in een Memoriam aan hem gewijd.

Meer dan zestig jaar is de schilder-graficus Willem van Leusden een markante figuur geweest in de Maarssense Gemeenschap. Geboren in Utrecht, kwam hij omstreeks 1910 naar Maarssen en betrok voor korte tijd enige kamers in "Overvecht", het huis waar tegenover later de Dr.A.R.van Lingeburg werd gebouwd. Als hij het sterk verwaarloosde "Mariënhof" kan huren voor enige honderden guldens per jaar, is zijn keus definitief. Hij knapt dit huis op, trouwt en blijft het bewonen tot zijn dood. Wanneer "Mariënhof", oorspronkelijk bezit van de familie Rooyards, zijn eigendom wordt, krijgt hij problemen met de naamgeving. Velen houden Van Leusden voor dat oude kaarten aangeven, dat de naam van zijn huis "Annenhof" moet zijn. Van Leusden houdt steeds vol, dat bij de oude beuk op de hoek van de Klokjeslaan de fundamente van "Annenhof" liggen. Bovendien komt in oude koopakten van zijn huis de naam "Mariënhof" voor. We vermelden deze bijzonderheid, omdat Willem van Leusden aan zijn bewijsvoering en de bestrijding van andere meningen veel tijd en energie heeft besteed. Zijn "Mariënhof" werd in 1732 gebouwd en stond op de plaats van het oude "Mariënhof", zei hij en met trots wees hij dan op de Tulpenboom, de Lyriodendron, die bij de bouw van zijn huis in 1732 werd geplant en nu een hoogte van + 35 m heeft bereikt.

Willem van Leusden studeerde in Den Haag aan de academie voor beeldende kunsten voor de M.O.akte tekenen. Daarna werkte hij enige jaren aan de Rijks-academie te Amsterdam onder leiding van de etser-graveur, professor Pierre Dupont. Deze jaren zijn van grote betekenis voor Willem van Leusden.

Zijn geperfectioneerde ets-techniek bezorgt hem grote successen. Zijn werk wordt gehonoreerd met de koninklijke subsidie voor schilders en etzers, waardoor hij de gelegenheid krijgt zich in Parijs verder te bekwamen. Enige tijd later bezoekt hij op uitnodiging Koningin Wilhelmina, die niet alleen grote belangstelling toont voor zijn werk, maar uit de meegebrachte map enige etsen van Willem van Leusden kiest en koopt! Dit blijft niet onbekend. Glimlachend kon

Willem van Leusden hierover vertellen, dat vanaf dat moment de Maarssense herenhoeden voor hem gelicht werden, ofschoon hij zich reeds eerder europese faam verworven had met zijn etsen van franse kathedralen.

Zijn grote kunstvolle bedrevenheid in de ets-techniek brengt hem aan het eind van de vijftiger jaren opnieuw op de voorgrond.

In het begin van de 17e eeuw werkte in Amsterdam Hercules Seghers, die wereldberoemd is geworden door de wijze waarop hij zijn etsen met kleuren bewerkte. Het procédé, dat Seghers hierbij toepaste, bleef onbekend en heeft etsers en kunstkenners eeuwenlang voor een raadsel geplaatst. Maar als in het voorjaar van 1957 Willem van Leusden in zijn atelier met zijn oude handpers aan het werk is, bezorgt een inval hem de oplossing van het raadsel, dat velen zo gelhtrigeerd heeft. Hij slaagt er dan in om binnen drie jaar twaalf etsen van Seghers zó te copïëren, dat zij niet meer van de echte onderscheiden kunnen worden.

Op aandringen van velen, waaronder prof.dr. J.G. van Gelder van de Rijksuniversiteit in Utrecht, legt hij zijn ervaringen met de Seghers-etstechniek vast in een boekje, waarvan in 1960 zowel een Engelse als een Nederlandse versie is verschenen.

Als schilder-tekenaar sprak Van Leusden met enthousiasme over zijn betrekkingen met Theo van Doesburg, Piet Mondriaan, G. Th. Rietveld en J. P. J. Oud, die in de jaren twintig de zgn. Stijlgroep vormden.

Hij beschouwde zijn deelname aan de belangrijke tentoonstelling van "de Stijl" in Parijs 1925 als zijn grootste succes. Hem werd toen verzocht de maquettes in te zenden, die hij tot enige jaren voor zijn dood bewaard heeft. De Stijlgroep-mannen maakten hun werk in kubistische vorm - streng gebonden aan het vlak en tot de uiterste vorm teruggebracht. De studies van Willem van Leusden resulteerden in kleine plastieken en daarna in maquettes, die wel is waar niet bedoeld waren om te worden uitgevoerd.

Tot 1930 maakte Van Leusden zijn zgn. constructivistische tekeningen, waarmee hij bewees, als andere grote kunstenaars, zijn tijd, wetenschap en techniek, vooruit te zijn. Immers nu, veertig jaar later, is de belangstelling voor het constructivisme pas algemeen. Omstreeks 1930 ondergaat Willem van Leusden de invloed van het surrealisme. Moge hij geïnspireerd zijn door Salvador Dali, al spoedig bleek dat Van Leusden een eigen persoonlijke visie had. Bij vele epigonen van Dali vinden we het opzettelijk aangedikte en overdrevene in veelal demonische voorstellingen. Daarentegen is er bij Van Leusden een gestyleerd evenwicht tussen droom en werkelijkheid. Zijn drie schilderijen van het interieur van de helaas verdwenen oude molen aan de Molenvliet langs de Bethünepolder getuigen hiervan.

Meer bevoegden zullen in de naaste toekomst een betere analyse van zijn werk geven. Zo zal binnenkort van Hans Redeker een boekje verschijnen over Leven en Werk van Willem van Leusden. Wij denken nu aan de pogingen van Willem van Leusden om die oude molen te behouden. Voor zegge en schrijve één gulden kon hij die oude molen kopen, maar onder de belastende voorwaarde, dat hij ook alle kosten zou dragen van de restauratie. Dikwijls hebben wij Van Leusden horen verzuchten, dat hij toch graag die molen voor Maarssen had bewaard. Ach, Willem van Leusden, je hebt in je etsen en tekeningen van Maarssen oh zo veel bewaard en we zijn je daarvoor oh zo dankbaar!

Dick Dekker.

Het oude Postkantoor te Maarssen

Voordat het postkantoor aan de Raadhuisstraat op 1 mei 1886 geopend werd, was de postdienst gevestigd in een kantoor aan de Breedstraat no. 5, welk perceel daarna werd bestemd voor veldwachterswoning.

De bouw van een nieuw postkantoor met directeurswoning heeft veel voeten in de aarde gehad, daar het Rijk bij de Gemeente aanvanke-lijk aandrong op verbetering van het destijds bestaande kantoor en bovendien op de bouw van een directeurswoning. Het Gemeentebestuur achtte echter verbetering half werk en was van mening, dat tot de bouw van een geheel nieuw postkantoor met daarbij behorende directeurswoning moest worden overgegaan. Na moeizaam en breedvoerig overleg ging het rijk tenslotte met dit plan accoord. In Den Haag ging men dus niet over één nacht ijs. De Raad dezer Gemeente besloot met algemene stemmen voor haar rekening tot de bouw in zijn vergadering van 16 december 1884.

Aan architect Cubes te Utrecht werd opgedragen een plan te ontwerpen. Nadat Den Haag het ontwerp na het aanbrengen van enkele wijzigingen had goedgekeurd, werd het werk door de Gemeente gegund aan de heer C. Kùsener te Utrecht, zulks voor f 12.138,-.

Zoals boven vermeld, werd het gebouw op 1 mei 1886 geopend. Of die opening een wat feestelijk karakter droeg (met een feestrede en daarbij behorende drankjes enz.) vermeldt de historie niet. In het uitvoerig Aardrijkskundig Woordenboek van Witkamp (1890) wordt melding gemaakt van het nieuwe post- en telegraafkantoor.

Nog één cijfer: voor f 625,- 's jaars werd het postkantoor aan het Rijk verhuurd. Als eerste directeur fungeerde de heer Krudop, reeds directeur van het bestaande kantoor. Het nieuwe gebouw, hoewel geen pronkjuweel qua stijl, maakt in het toen nog kleine dorp Maarssen (ruim 2000 zielen) met zijn vijf hoge ramen en nog wel met een balcon een representatieve indruk. Boven de ramen ziet men een soort tympanantjes. Boven de ingang van het kantoor prijkt 's lands wapen, hetgeen in deze tijd blijkbaar niet nodig wordt geacht.

Tegenover het postkantoor stonden nog geen huizen aan de Raadhuisstraat. De directeur had namelijk uitzicht op het bos van "Het Huis Termeer", toen nog in alle glorie verrijzend

aan de Vecht, ongeveer op de plaats van het sinds 1962 bestaande moderne postgebouw. Helaas verdwenen huis en park omstreeks de eeuwwisseling en veranderde de situatie tegenover het postgebouw grondig: er kwamen namelijk enkele kleine woningen.

Naast het gebouw (noordzijde) werd in het begin dezer eeuw een aantal ter uitbreiding van de O.L.School gebouwd. Ik (mijn Vader trad van 1910-1924 als Directeur P.T.T. op), behoefde niet ver te lopen om de school te bezoeken: via een poortje in de tuinmuur kon ik het Schoolplein bereiken.

In juni 1910 volgde mijn Vader de heer Bloem-
ma, die 20 jaar de scepter in het postkantoor zwaaide, als directeur op. De werkzaamheden namen vooral na de 1e Wereldoorlog (1914-1918) in verband met de vestiging van verschillende industrieën in belangrijke mate toe. Omstreeks 1920 werd bovendien de postcheque- en girodienst ingevoerd, hetgeen veel werk met zich meebracht. De directeur moest zich verdiepen in zeer vele voorschriften, welke nogal ingewikkeld waren. Veel werk bracht de jaarwisseling mee, want het sturen van gelukwensen was zeer in de maak. Het sorteren van deze correspondentie duurde tot in de late avonden.

Toen het nieuwe kantoor in gebruik genomen werd, bestonden alleen de post- en telegraaf-diensten. In de loop der 20e eeuw kwam daarbij de telefoon. In de telefoonkamer stond een installatie, waarmee de verbindingen door het personeel moesten worden verzorgd. Wie Jansen wilde opbellen, kon dat niet anders doen dan via de telefonist(e). Dat het door-verbinden dikwijls veel tijd kostte en de abonnees nog wel eens ongeduldig waren, spreekt vanzelf.

De directeur werkte aanvankelijk samen met een klerk. Later verschenen er drie dames ten tonele, die het publiek kundig en vriendelijk hielpen. Hun namen wil ondergetekende graag noemen: Annie de Pijper, Ali Koelman en Nel de Kloet. Eerstgenoemde, de latere mevrouw Ter Velde, overleed onlangs in het bejaarden-tehuis Maria Dommerstichting. Hun taak: post, telegraaf en telefoon was geenszins licht te noemen. Men moest wel sterke zenuwen hebben! Wat zou het kantoor betekenen zonder de onmisbare bestellers: Gabriël (de oudste), Goe-

né, J. Huussen en Koekkoek, alle plichtsgetrouwe mensen. De bestellingen werden te voet verricht, in latere tijd per fiets. Hun taak was in het winterseizoen niet licht te noemen. In die dagen bezocht ik nogal eens graag de bestellerskamer, waar Arie Goené (Potlood) de lachlust van het gezelschap nog al eens opwekte. Tot de werkzaamheden der bestellers behoorde eveneens het wegbrengen en halen van de postzakken naar en van het station Maarssen. Dat gebeurde per kar, geborgen in het karrehok naast de voordeur der directeurswoning.

De besteller moest zich geruime tijd voor de aankomst van de trein op weg begeven, want rekening moest worden gehouden met het openen van de draaibrug over het Merwedekanaal (lange slepen!). Tot het kantoor Maarssen behoorden ook de brievengaarderijen te Oud-Zuilen en Tienhoven. De brievengaarding was een bijbaan van de functionaris en omvatte eenvoudige administratieve werkzaamheden. De brievengaarder te Oud-Zuilen had zijn kantoortje in zijn woning nabij de O.L. School, die te Tienhoven aan de Looydijk. Mijn Vader controleerde nu en dan de administratie en liep (!) naar deze dorpen, wat hij prettig vond, want hij wandelde graag. Hij heeft nooit gefietst! Bestellers uit die dorpen brachten en haalden de post naar en van het hoofdkantoor, ook niet zo prettig in de winter, o.a. Joh. Feddema te Zuilen, in latere tijd werkzaam ten gemeentehuize van Zuilen aan de Dorpsstraat.

Toen in augustus 1914 de 1e Wereldoorlog uitbrak, moest het kantoor enige tijd dag en nacht afwisselend door de directeur en zijn klerk voor het ontvangen van regeringstele-

grammen, in verband met de mobilisatie, bezet blijven. In die dagen was het immers twijfelachtig, of ons land al dan niet in de oorlog zou worden meegesleept.

Tijdens de oorlog kwamen dagen van "spanning" voor, zoals na de torpedering van het s.s. *Tubantia* door een Duitse duikboot (1916). Ook toen werd op het kantoor extra dienst verricht. In die tijd hing onze onzijdigheid aan een zijden draad. De woning van de directeur was over het algemeen genomen geriefelijk. In het begin dezer eeuw werd nog een kamer bijgebouwd, welke uitzicht gaf op de kleine tuin. Zij was bijzonder geschikt om er te studeren en werd ook als eetkamer gebruikt.

Dat het schoonhouden van het huis met zijn lange gangen en trappen veel zorg en tijd eiste, spreekt vanzelf. Het was niet moeilijk in die dagen een "gedienstige" te krijgen. Deze genoot met kost en inwoning ongeveer f 100,- per jaar. Dat was in die dagen een behoorlijk loon. Boven was een grote suite, waarvan een zeer ruime kamer, geschikt om bij bijzondere gelegenheden gasten te ontvangen, maar in de winter moeilijk warm te stoken. De inrichting der kamers was naar de trant van die tijd: stoelen en kleden met veelkleurige patronen. Er was veel aan de wand, zoals familieportretten enz. enz. En komt dat nu niet weer terug? Is er geen hang naar romantiek?

De grote zolder diende voor een klein gedeelte als archief van het postkantoor, nogal onhandig, want het personeel moest nog wel eens via het woonhuis naar boven. De archiefstukken lagen verspreid op de vloer, een nogal primitieve wijze van opbergen. Dat de zolder een ideale speelruimte voor kinderen was, is duidelijk. In die dagen werd er nog wel eens

"leven" gemaakt, maar 't was plezierig spelen! Via een trap kon je op het zinken dak komen, heerlijk voor de jeugd. Op het dak bevond zich de stellage, waar de telefoon- en telegraafdraden samenkwamen. Daar boven op het dak staande, had je een grandioos uitzicht op het dorp en de omgeving, zelfs op de Loosdrechtse plassen, toen nog niet zo'n intensief gebruikt watersportcentrum als heden ten dage.

De eerste verdieping werd na het aftreden in 1924 van mijn Vader als directeur door diverse directeurs en een particulier bewoond. Van 1957-1960 werd de tuinkamer en de suite op genoemde etage in gebruik afgestaan aan de Koningin Julianaschool voor U.L.O., hoofd de heer D. Dekker, daar deze school met ruim-

tegebrek te kampen had.

Van mei 1960 tot september 1962 werd op deze verdieping de afdeling gemeentewerken gehuisvest, welke afdeling daarna verhuisde naar het koetshuis nabij "Goudestein", het raadhuis.

In april 1962 verliet de P.T.T. het gebouw, toen het nieuwe postkantoor aan de Juliana-weg werd geopend.

Het oude gebouw had 76 jaar als postkantoor dienst gedaan! Daarna werd het door de Gemeente verkocht aan "Elegant Sports Wear", een confectie-atelier.

J. N. Servaas.

Hoe oud is Maarssen? Graven naar dit verleden, of...?

Eens, in oeroude tijden, zocht de Rijn zich een weg naar de zee. De Noordzee lag toen nog voor een groot gedeelte droog. Doggersbank was "vaste land". Onze lage landen waren uitgestrekte bossen, die bij erg hoog water onderliepen en waar dan veel van in poelen en plassen achterbleef. Geen duinen beschermden nog onze kusten tegen de stormvloeden, geen dijken langs de rivieren tegen het hoge water in voorjaar en herfst.

Daardoor wisselde de loop van Neerlands grootste rivier herhaaldelijk, klei met zich meevoerende en dit afzettend langs haar oevers. Het zeewater steeg, het door de golfstroom meegevoerde zand werd door de wind tot duinen gevormd en daarachter kwamen stilstaande poelen, waarin de plantengroei welig tierde. In de loop der eeuwen werden dit onze laagveengebieden. In oude tijden zal hier, net als overal elders, bewoning geweest zijn. Op sommige plaatsen in ons land zijn daar de bewijzen dan ook van gevonden. Deze eerste bewoning was op de zandgronden. Hoe dieper dus het zand, hoe dieper ook deze bewoningsrestanten. Door de stijging van het water kwamen deze restanten, als ze nog aanwezig waren, in het westen diep onder het veen en de klei te zitten.

Latere bewoners vestigden zich op de kleiruggen langs de zijarmen van de grotere rivieren. Overal in ons land vinden we nog deze kleiruggen terug, langs de grote en kleinere ri-

vieren, maar ook langs de reeds lang dichtgeslibde zijarmen.

Zo kan die bewoning dus ook in Maarssen aanwezig geweest zijn.

Slechts over een korte periode worden we wat beter ingelicht, namelijk als de Romeinen in ons land zijn. Hun geschiedschrijvers vertellen ook enkele dingen over deze streken. Zo weten we hierdoor, dat er boven de Rijn, d. w. z. de lijn Arnhem, Wijk bij Duurstede, Utrecht en Leiden, geen Romeinse vestigingen geweest zijn. Wat natuurlijk niet betekent, dat de Romeinen hier niet geweest zouden zijn. Integendeel, de Vecht was waarschijnlijk een belangrijker vaarweg dan de Oude Rijn naar Katwijk.

Na de Romeinen is onze historie weer in het duister gehuld, omdat er over die periode tot aan de tijd van Karel de Grote niets door geschiedschrijvers geschreven is. We weten alleen iets over de Gouw (Graafschap) Niftarlake, waarmede de streek ter weerszijden van de Vecht bedoeld werd.

Dan komt de tijd, dat men de moerassen tot ontginning gaat brengen. Dijken worden aangelegd om het nieuwe land tegen watervloeden te beschermen. Zo ontstaan de vele polders in het westen van ons land. Rondom Maarssen vinden die inpolderingen plaats vanaf de tiende en elfde eeuw.

Vanaf die tijd dateren op de veengronden de

eerste boerderijen in Maarssebroek en in Maarsseveen en Tienhoven. Deze boerderijen zijn eerst nog van hout en leem. Slechts een enkele bewoner heeft zoveel bezittingen en macht, dat hij zich een versterkt huis veroorloven kan, waarvoor men trouwens nog toestemming nodig had. Zij hoopten hiermede weerstand te kunnen bieden aan de vele roof en plundertochten van vijandelijke troepen.

Zo gebruikten de Noormannen de Vecht om Utrecht en Dorestad te kunnen bereiken. Sommige avontuurlijke lieden gingen het "beroep" van roofridder uitoefenen. Dit alles bracht met zich mede, dat de eenvoudige houten boerenhofsteden nog al eens in de as gelegd werden.

Pas na de Middeleeuwen wordt er op grotere schaal met steen gebouwd. Dan pas verrijzen de stenen boerderijen, veelal op de plaats waar eerst de houten stonden. Alleen bijzondere bouwwerken, zoals kerken, kastelen, tolhuizen, herbergen e.d. werden reeds in de Middeleeuwen van steen opgetrokken.

Ook deze zijn echter in de loop van de eeuwen nog al eens verwoest. De Lichtenbergers en de Lokhorsten plachten elkaar onderling nogal eens te belegeren en te plunderen. Tijdens de Tachtigjarige oorlog had het platteland veel te lijden van de doortrekkende troepen. In het Rampjaar 1672 waren het de Fransen, die de streek in brand staken. Het gevolg was, dat bij herbouw, het nieuwe kwam te staan op de fundamenten van het oude. Heel vaak werden hiervoor de oude fundamenten zelf gebruikt. Zo kan het gebeuren, dat op dezelfde plaats verschillende woonlagen boven elkaar liggen.

Nu er in Maarssen in verband met de nieuwbouw nogal veel grond "verplaatst" wordt, oude huizen afgebroken, enz. is de kans op historische vondsten dubbel zo groot. Er bestaat geen boek, waar de geschiedenis van Maarssen in beschreven is. De gegevens hiervoor zitten nog verborgen in archieven en... de grond. Echter, archeologie is veel meer dan zoeken naar verborgen "schatten". Alles wat gevonden wordt, kan een stukje "geschiedenis" betekenen. De hoeveelheid potscherven is onbelangrijk, als niet gelijk aangetekend wordt op wat voor diepte en onder wat voor omstandigheden ze gevonden werden. Ieder fundament is onbelangrijk als het niet direct in kaart gebracht wordt. Hierbij is alles van belang, het soort steen, het metselen, enz. enz.

Daarom ook, dat opgravingen met de uiterste zorgvuldigheid gedaan moeten worden. Het is geduldwerk. Het kan voorkomen, dat men dagen werkt zonder tastbaar resultaat, maar

toch na afloop met een verslag voor de dag kan komen, waardoor een stukje geschiedenis te voorschijn is gekomen.

Archeologie is geen "schatgraverij", alhoewel er een schat aan gegevens vergaard kan worden, afgezien van de vaak niet onbelangrijke tastbare voorwerpen, die tevoorschijn komen en die mede een aanwijzing geven om het geheel duidelijk te kunnen omschrijven.

Opgemerkt zij nog, dat de wet verplicht alle bodemvondsten te melden bij de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek R.O.B. te Amersfoort. Deze stellen dan onmiddellijk een onderzoek in.

Nu kan het gebeuren, dat U zo'n vondst ter ore komt en tevens, dat dit niet doorgegeven wordt. Ga er dan niet zelf op af, maar stel U in verbinding met de bevoegde instanties.

Wacht met conclusies trekken totdat het R.O.B. of haar vertegenwoordiger op de gegeven plaats geweest is. Geef er geen ruchtbaarheid aan voordat U vernomen hebt, dat het inderdaad belangrijk is. En laat verspreiding van het bericht over aan de Archeologische Werkgroep. Het is meestal niet bevorderlijk voor de goede gang van zaken, dat de plaats bestormd wordt door vele nieuwsgierigen. De eigenaar kan dit hoogst onplezierig vinden, vooral als hij er zelf geen ruchtbaarheid aan had willen geven.

We zullen U zeker op de hoogte houden wat betreft verder onderzoek en rekenen er op, dat de gehele werkgroep er dan ook aan zal deelnemen. Maarssens bodem houdt nog vele geheimen verborgen. Er komen zeker in de toekomst nog mogelijkheden genoeg om deze geheimen te vinden.

Wanneer we willen, dan kunnen we zeker ons hart ophalen, mits we wat betreft het zoeken naar "schatten", dat hart op de juiste plaats hebben.

R.Pos.

Oude Maarssense Families

De inlijving van ons land door Napoleon betekende onder meer, dat de Franse wetten nu ook op deze streken van toepassing werden. Dit hield o.a. in een nauwkeurige registratie van de bevolking, de z.g. Burgerlijke Stand, die we nu nog kennen. Voor die registratie werd onder meer gebruik gemaakt van de door de regering aan de Kerken opgevraagde Doop- en Trouwboeken. Deze waren immers tot op dat moment de enige plaatsen, waar de bevolkingsgegevens in bijgehouden werden. Men stond hier ingeschreven onder naam en toenaam, d.w.z. behalve de voornaam werd ook meestal die van de vader, dus Jan van Willem werd Jan Willems, al of niet gevolgd door een verdere toevoeging waaronder de familie bekend was. Deze naam kon reeds honderden jaren oud zijn en was heel vaak ontleend aan de plaats van herkomst of het beroep dat men uitgeoefend had. Zo'n toenaam was dan ook in vele gevallen reeds eeuwen oud en als zodanig de "achternaam" van de familie. Al deze namen zijn onveranderd overgenomen in de eerste registers van de Burgerlijke Stand, tenzij men uitdrukkelijk onder een andere naam ingeschreven wenste te worden. Van Maarssen zijn echter deze gevallen niet bekend. We vinden dan ook alle in de Doop- en Trouwboeken genoemde namen later weer terug. Het ligt in de bedoeling in de toekomst over verschillende oude Maarssense families het een en ander te vertellen. Als regel geldt hierbij, dat de familienaam reeds omstreeks 1800 of eerder in de omgeving bekend moet zijn.

We beginnen geheel willekeurig met de familie VAN EYK.

Wanneer we het overzicht van de volkstelling van 1947 bezien, dan blijkt, dat Maarssen 21, Maarsseveen 22, Tienhoven 10, Westbroek 23 en Zuilen 26 Van Eyks telt. Een tweede streek waar de naam veel voorkomt, is die van Kockengen, Vinkeveen en Wilnis.

De naam is in deze streken al zeer oud. Utrecht had omstreeks 1600 zijn blinde organist-beiaardier Jacob van Eyck. Ook in Maarssen en Maarsseveen komen we de naam al rond 1650 tegen. Zo behoort Claes van Eyck in 1641 tot de eerste Schepenen, die door Joan Huydecoper (nadat deze de Heerlijkheid Maarsseveen

gekocht had) in dit ambt werden bevestigd. Hij bekleedde deze functie omdat hij behoorde tot de "Ingelanden" van Neerdiijk, d.w.z. dat hij er land bezat. Neerdiijk was het gedeelte van Maarsseveen vanaf de Zogwetering tot aan de huidige Heuvellaan (vroeger ook Looydiijk geheten) tussen de Maarsseveensevaardijk en de Nedereindsevaart. Hij was hier dus wat men noemde "gegoed", hij bezat er goederen. We kunnen dan ook waarschijnlijk wel aannemen, dat hij behoorde tot de eigen verveners van deze streek, namelijk de grondbezitters, die hun eigen land afgroeven en als turf verkochten. Dat zij op deze manier hun bezittingen kwijt raakten, spreekt vanzelf. Toen dan ook na jaren het land verdwenen was, bleef hun maar één ding over, namelijk het bezit op andere wijze benutten. Zo komt het dan ook, dat we omstreeks 1800 de familie Van Eyk nog steeds in dezelfde streek aantreffen, doch nu als vissers in de Oudendijk.

Niet alle Van Eyken bleven hier. Sommigen trokken als vervener naar de omgeving van Kockengen en Vinkeveen, om daar het beroep voort te zetten. Anderen gingen naar Amsterdam of de Zaanstreek en in later tijd naar Utrecht, waar men in de handel of als fabrieksarbeider een bestaan trachtte te vinden.

Onder hen, die de streek trouw bleven, treftefen we nog vele nakomelingen van Claes van Eyck aan. Over hen nu iets meer.

In 1647 heeft Jan Claes van Eyck de functie van Schepen van zijn vader overgenomen. Waarschijnlijk is Claes dan overleden. Het gerechtelijk archief van Maarssen maakt in 1676 melding van het achter zijn huis verongelukken van Lambert Jan Claes van Eyck. Dit is duidelijk een kleinzoon van Claes en een zoon van Jan van Eyck.

Omdat Maarsseveen kerkelijk tot Tienhoven behoorde en de oudste boeken van deze kerk bij een brand verloren zijn gegaan, kunnen we pas na 1700 een geregelde stamboom opstellen. Een paar grepen hieruit willen we U voorleggen.

Via Jan Teunisse van Eyck, die op 7-2-1706 huwt met Eva Philippussen van Mekeren en overlijdt vóór 1734, komen we bij zijn zoon Teunis Janse van Eyk, gehuwd op 2-2-1735 met Lijsbeth Meertense, en daarna op 19-3-

1749 met Merrigje Janse Sijpesteijn en begraven in de kerk van Tienhoven op 3-9-1781. Hij had 3 zonen, waarvan de oudste, Cornelis, gedoopt werd op 10-1-1742 en huwde op 28-6-1772 met Merrigje Seegertse Schouten. Hiermede doet de naam Zegert z'n intrede in de familie Van Eyk.

De oudste zoon van Cornelis, Zegert, geboren 24-4-1774, huwt 14-1-1798 met Aariaantje Jansd. van Hoogé (Hoegree) en overlijdt 14-6-1852 te Maarsseveen.

De meeste huidige Van Eyks kunnen dan ook hem tot hun voorvader rekenen, omdat de na-

komelingen van zijn zoons: Jan, geb. 12-1-1799, Teunis, geb. 1-10-1805 en Gijsbert, geb. 1-8-1810, voor een groot gedeelte in deze streek gebleven zijn.

Tot zover de familie van Eyk. Er zou natuurlijk nog veel meer te vertellen zijn. Dit zou echter te ver voeren. Mocht U meer over deze of andere families willen weten, dan kunt U terecht bij de schrijver van dit artikelje. Hij is gaarne bereid U elke gewenste inlichting te verschaffen.

Reyer Pos.

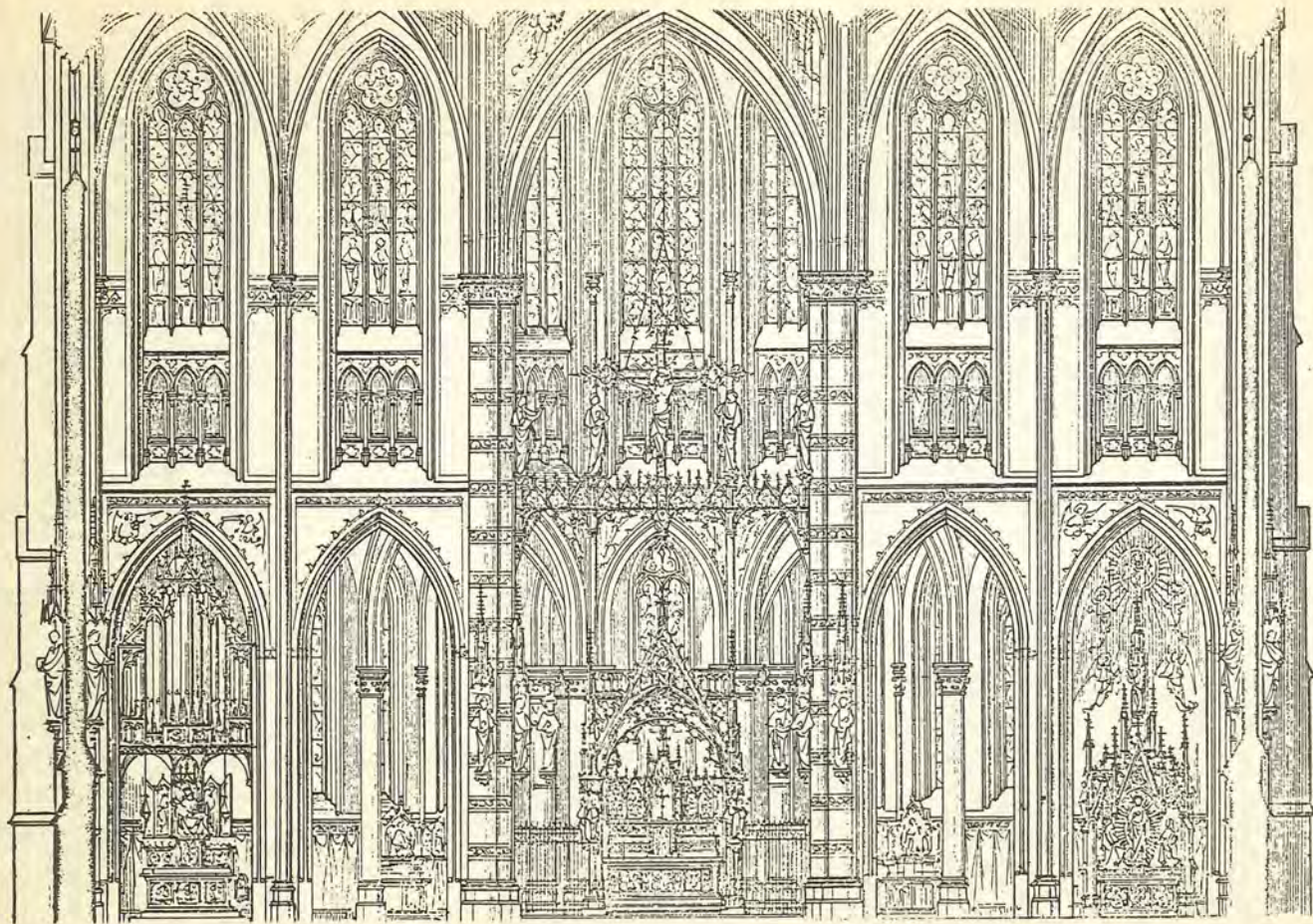
Alfred Tepe en de Neogotiek

Midden in Maarssen, het dorpsbeeld beheersend, staat de ranke en sobere Heilig-Hartkerk. Een fraai staaltje van neogotiek, waarvan in de literatuur nauwelijks melding is gemaakt. Een lot, dat de ontwerper ervan, Alfred Tepe, tot voor kort met haar deelde. In zijn "Romantiek en Katholicisme in Nederland" (1926) laat Gerard Brom hem totaal buiten beschouwing, daarentegen behandelt hij hem wel in het grootse werk "Herleving van de kerkelijke Kunst in Katholiek Nederland" (1933). Maar hoe! Nog steeds aanvechtend tegen het onmiddellijk verleden, is hij tamelijk bits tegenover de bescheiden en kwetsbare Tepe en heeft met felle pen niet al te veel van hem heel gelaten. Pas sedert kort voltrekt zich een wijziging in dit waardeoordeel, en dat in het kader van een hernieuwde bezinning op de 19e eeuwse kunst. Door verdere afstand wijzigt zich het perspectief en daarmee het zicht op die tijd-geschiedenis als discussie zonder einde -; helaas is er nog een andere drijfveer tot hernieuwde belangstelling ervoor minstens zo sterk: neogotiek, kerken in het bijzonder, is sterk bedreigd. "Het gat in de Biltstraat", kerken in Amsterdam staan op de nominatie om verkocht te worden (en wat daarna...!), enz. Nu vernieling dreigt, wordt acuut de vraag naar de werkelijke artistieke, culturele en vooral ook de cultureel-sociale waarde als actief deel van een leefklimaat. Een herbezinning op dit beeldbepalend deel van Maarssen lijkt me een goede start van ons nieuwe blad.

Het begrip neogotiek is een onderdeel van een

brede stroming in de 19e eeuwse kunst, die wordt aangeduid als historisme; dit historisme was al in de eigen tijd veelal beladen met negatieve gevoelens en heeft pas sedert kort in de kunstgeschiedenis een nieuwe belangstelling gekregen. Onder historisme (in de kunst) wordt verstaan een houding, waarin de beschouwing en het gebruik van geschiedenis, van historische stijlen, van meer belang zijn dan het ontdekken en ontwikkelen van nieuwe systemen, van eigentijdse vormen; vaak geldt de macht van een historisch voorbeeld zo sterk, dat eigen handelen verlamd wordt. De vraag naar dit aan geschiedkundige voorbeelden gebonden patroon is voor het juiste begrip van de 19e eeuw essentieel, want het antwoord erop zal moeten uitgaan van een breuk, een revolutionaire ommekeer in de Europese cultuur aan het eind van de 18e eeuw. De steeds fellere kritiek van de schrijvers toen op kerk, staat en maatschappij, de industriële revolutie en de Franse revolutie hebben een oude maatschappij verscheurd, tradities vernietigd, de plaats van de kunst definitief veranderd. Kunst is niet meer de vorm bepalende kracht van dit maatschappij, de kunstenaar verliest zijn plaats erin en wordt verdrongen naar een eigen rijk, namelijk dat van "de kunst omwille van de kunst". Naast het verlorengaan van oude zekerheden en sociale geborgenheid als negatieve gevolgen, staat een onmetelijke persoonlijke vrijheid van de kunstenaar als positief resultaat.

In de schilderkunst vooral leidt dit tot revolutionaire ontwikkelingen, tot het scheppen van totaal nieuwe vormen en ideeën vanuit de zui-

Interieurontwerp door W. Mengelberg voor een door Tepe ontworpen kerk.

ver subjectieve geaardheid van een onafhankelijk kunstenaar. Hierin voltrekt zich in een aanhoudende stroom de artistieke revolutie die Mme de Staël als voortzetting van de politieke en sociale revolutie in Frankrijk had geëist, hoewel natuurlijk ook in deze kunst historische stromingen vallen waar te nemen, zoals bijvoorbeeld de Nazareners in Duitsland. De architectuur daarentegen komt niet tot de nieuwe stijl, maar zoekt haar heil in het doen herleven van historische stijlen, vaak in bonte wisseling doreen. Dit onderscheid te verklaren is een uiterst gecompliceerde zaak, maar het hangt m.i. toch wel nauw samen met het verschil in maatschappelijke binding: een schilder kan werken zonder opdrachtgever, een architect niet. Met andere woorden, niet alleen de architect maar ook de bouwheer is voor de beantwoording van de vraag bepalend.

In Engeland begint het historisme in de 18e eeuw, de tijd, waarin door handel en industrie totaal nieuwe geslachten opkomen, die door een bepaalde stijl zich een zekere voorname, een zekere culturele tint kunnen geven - willen geven. In het historisme is een kernbegrip, dat een bepaalde stijl zekere voorstellingen, gevolens en ideeën oproept; dit associatieve en evocatieve element is beheersend. Zo stelt bijvoorbeeld G. Palm - en de titel van zijn boek is op zichzelf al symptomatisch - in zijn boek: "Door welke Principes moet de Keuze van de Bouwstijl, in het bijzonder van de Kerkebouwstijl, geleid worden? - volgende rubrieken: voor kerk, raadhuis, ziekenhuis, armenhuis en school: de christelijk-germaanse (= gotische) stijl; voor culturele gebouwen zoals theateracademie, gymnasium (heel wat anders dan "school"!): de Griekse stijl; voor koffiehuisen vanwege het aan het Oosten herinnerende levensgenot daar genoten: de Arabisch-Chinese-Indische "mengstijl".

Deze beheersing van talloze stijlen, waarvan Semper al in 1834 had geschreven: "De kunst-discipel trekt door de wereld, stopt zijn herbarium vol met goed nagetekende afbeeldingen van allerlei soort en gaat getroost naar huis, in de blijde verwachting, dat de bestelling van een Walthalla à la Parthenon, van een basiliek à la Monreale, van een boudoir à la Pompeii, van een paleis à la Pitti, van een Byzantijnse kerk of zelfs van een bazar volgens Turkse smaak niet lang uitblijven kan", - deze beheersing van talloze stijlen hangt ook nauw samen met de verruiming van de kennis van de wereld en geschiedenis, die in deze eeuw plaatsvindt. De "verwetenschappelijking" van de wereld, de wil om heel het menselijk (en natuurlijk) leven wetenschappelijk te doorzien en te begrijpen, leidt in eerste instantie tot een sterke gebon-

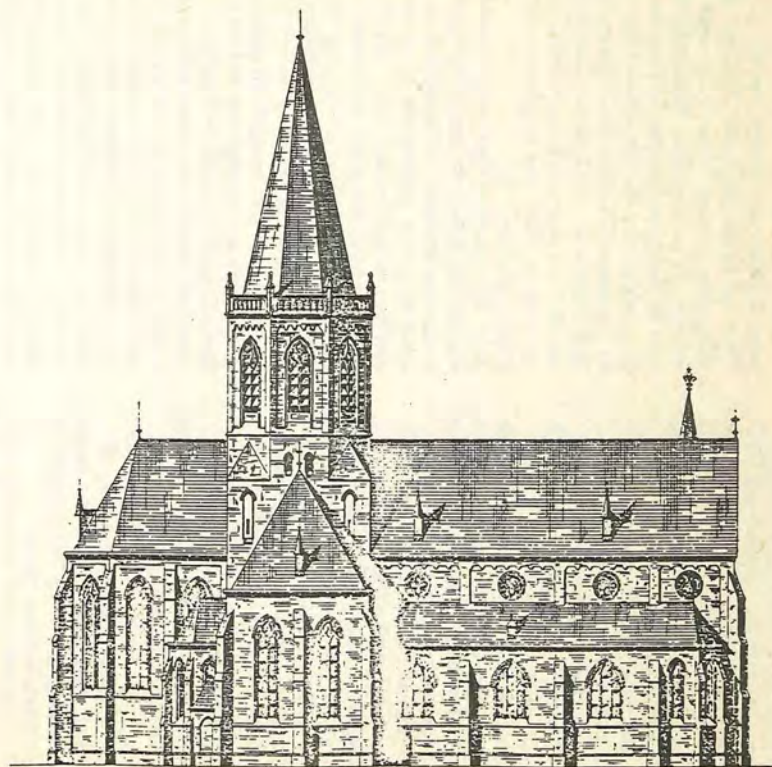
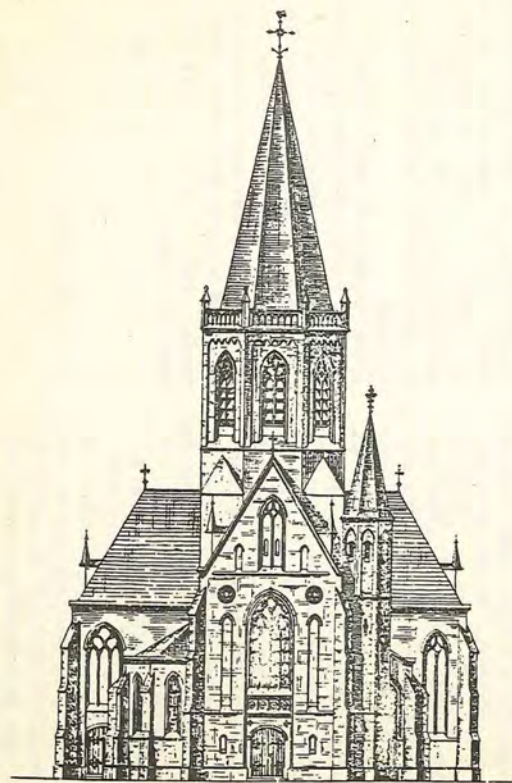
denheid aan die kennis - en vooral voor burgerlijke bouwheren tot pronken met deze hun pas verworven kennis -; in de onzekerheid van de nieuwe historische situatie is deze nieuwe kennis een houvast. Viollet-le-Duc, de beroemde neogotische architect en onderzoeker, schrijft aan zijn collega Klotz (1873), dat waar de 19e eeuw nog geen eigen, nieuwe stijl heeft ontwikkeld, ze toch een volstrekt eigen kwaliteit heeft: "Onze eeuw heeft zich, door de aandachtige studie van het verleden en van de principes die de kunsten hebben geleid en wel in het bijzonder de architectuur, volkomen kunnen inleven in de stijlen die bij die periode hoorden. Ze heeft er de geest van kunnen begrijpen, de bestaansredenen en de vormen, losgemaakt van de voorwaarden die aan de kunstenaars van die tijd waren opgelegd. Bovendien is het in onze tijd mogelijk (wat niet met succes was geprobeerd tevoren) om de oude monumenten volgens hun eigen aard te restaureren en ze in zuivere vorm over te plaatsen in komende tijden."

Niet ieder was even gelukkig met de historische gebondenheid; Schinkel, zelf een van de meest markante historisten uit Duitsland, vraagt zich af: "Waarom moeten wij altijd maar volgens de stijl van een andere tijd bouwen? Is het een verdienste, de zuiverheid van elke stijl te vatten, dan is het een nog grotere verdienste, een zuivere stijl te bedenken. Alleen gebrek aan moed en een verwarring van de begrippen... kan ons van zo'n onderneming terughouden". Die nieuwe stijl te zoeken heeft Schinkel niet opgegeven; aan het eind van zijn leven heeft hij een aantal gebouwen ontworpen, die de grondleggers van het "moderne bouwen" in Duitsland rond

1920 als geestelijk aan hun werk verwant hebben ervaren. Heinrich Hübsch publiceert in 1828 een werk: "In welke stijl moeten wij bouwen?", waarvan de titel aanleiding geeft tot eindeloze series misverstanden en debatten; niet een historische stijl bedoelt hij met bepaalde argumenten als de stijl naar voren te halen, nee, hij wil een totaal nieuwe stijl ontwikkelen. Zijn stijl zal de gebouwen niet meer een historisch-conventioneel karakter geven, zodat de toeschouwer eerst "oudheidkundig" onderwijs moet nemen om te ervaren wat de bedoeling is. De elementen van zijn nieuwe stijl zijn als hij ze opsomt, zonder meer als "romaans" te herkennen; zelf bestempelt hij zijn vormentaal als "nieuw-Grieks". Dus wat nieuw, eigentijds bewoort te zijn, wordt onmiddellijk weer in verband gebracht met een historisch begrip, toch weer verankerd in een historisch beeld. Het is en blijft klaarblijkelijk zelfs theoretisch een onmogelijkheid voor de architect zich in de vrijheid van moderne vormen en begrippen te stellen; Deze moderniteit blijkt in de 19e eeuw te zijn voorbehouden aan de ingenieur, wiens opleiding uitdrukkelijk is losgemaakt van de bouwkunstige opleiding - wat de verwerking van nieuwe materialen als ijzer en beton groten-deels buiten de officiële kunst houdt en ze beperkt tot zuiver "technische" toepassing bij rails, bruggen enz. (hoewel ook hier vaak in modern materiaal oude vormen worden toegepast door de ingenieur om zijn culturele achterstand bij de "kunst" te compenseren). De bouw van de Eiffeltoren in Parijs verwekt stormen van protest in kunstenaarskringen, nu een technisch, dus onkunstzinnig werk van een ingenieur het beeld van de stad zal gaan bepalen. Uiteindelijk zal het duidelijk moeten zijn, dat het historisme leeft in tegenspraak met zichzelf: het geschiedkundig denken van de 19e eeuw heeft voor 't eerst in volle klaarheid het begrip "historisch" gevormd, d.w.z. de gebondenheid van alle vormen, leven en ideeën aan de unieke situatie van elke afzonderlijke periode; nu in het historisme worden oude vormen en gedachten, losgemaakt uit die tijdgebonden samenhang, overgeplant in een totaal andere situatie. Tekenend en merkwaardig is dan ook de uitspraak van Cockerell, zelf een "archeoloog" oftewel bouwver in historische stijlen: "De idee, een facsimile van een bestaand oud gebouw op te richten, is een idee, waarmee ik niet vertrouwd kan raken. Want de vererenswaardige meesterwerken van een tijdperk kan men nooit gebruiken voor het bouwen in een ander tijdperk... De grootheid

van de beste Griekse, Romeinse, Gotische en moderne (= Renaissance-) gebouwen is dezelfde. Alle zijn logisch de mechanische hulpmiddelen gevolgd, die de bouwmeesters ter beschikking hadden". Een merkwaardig licht werpt zo'n uitspraak op de bouwactiviteit en op de identiteit van deze kunstenaar (vgl. overigens wat hierboven over Schinkel werd gezegd); de vraag komt dan op, of zo'n uitspraak een tijdelijk, theoretisch bewustzijn van de betreffende kunstenaar weerspiegelt of dat hij, zijns ondanks, onder maatschappelijke druk tot historiserend bouwen komt. Misschien komt nergens deze tegenspraak tussen de oorspronkelijke functie van een stijl en het "moderne" gebruik ervan duidelijker tot uiting dan bij de neogotiek; in een boeiende bijdrage in de catalogus van de tentoonstelling "Het gat in de Biltstraat" wordt dit uiteengezet voor wat het liturgisch besef en de daaraan verbonden functie van het kerkgebouw betreft.

De neogotiek is van alle neo-stijlen wel de meest boeiende verschijning vanwege de meest uiteenlopende associaties die eraan verbonden zijn. Ontstaan in Engeland, vertoont de eerste uiting een merkwaardig aspect van "protest" tegen het klassieke, aan Grieken en Romeinen ontleende, vorm- en ruimtegevoel; de belangstelling voor de gotiek sluit in zich een spelen met het "barbaarse" - immers bracht de naam gotiek de afkeer van de renaissance en de daarop volgende klassieke richting tegen de middeleeuwse cultuur tot uiting, gotisch is barbaars of, zoals Constantijn Huygens het uitdrukt in de omschrijving "gotsche mal", onbeschaafd, onhumaan, tegen de menselijke waardigheid indruisend. Het onnatuurlijke, onmenselijke, barbaarse, "griezelige", ontlogische, "gekke" - wij zouden zeggen "camp" als spel met kitsch - is een symptoom van afkeer tegen het al te redelijke, verstandelijke, exakte in het 18e eeuwse denken. In feite is dit vormgevoel een nieuw ruimtelijk besef, een verlangen naar onafgeslotenheid, naar een alzijdig open ruimte. Wand en vloer vliegen ergens in de ruimte gespannen, gangen zijn eindeloos uitgerekte ruimten met in ver-ten verdwijnende trappen, vertrekken zijn onregelmatig met ramen als gaten in de wand (juist dit raam als gat en opening zonder ruimteafsluitende werking is "modern"). Deze gotiek is romantiek, huiveren in schemerige, eindeloosheid, het krullig wir-war van laatgotische gewelven is verstrooiing, de eindeloze rijen pilaren met hoge, verre gewelven roepen de stemming op van een ruisend heilig

Parochiekerk Houten door Alfred Tepe. Links: vooraanzicht, rechts: zij aanzicht

woud van Germaanse voorouders; professor Kist, overigens een nuchter, protestants Hollands theoloogant, raakt in zeldzame, vreemde extase: "Ziet! hoe krachtig en hoe stout verheffen zich die kunstig gewrochte, duizend hoge torenspitsen! Zijn zij slechts een toevallig bijvoegsel tot sieraad? of dienen zij alleen, gelijk hunne nederige voorgangers, om de klokken te dragen, wier stem oproept tot het gebed? Neen! zij vooral verduidelijken, zij voltooiën het denkbeeld, 't welk het geheele gebouw voor u uitdrukt. Zij spreken hunne eigene taal. Want, terwijl alles u toeroept, dat gij het heilighdom des Allerhoogsten binnentreedt, wijzen zij als met uitgestrekte arm ten Hemel! En daar binnen? Het zijn geen logge beslotene muren, het werk van menschenhanden, die u omvangen. Neen! als zamengegroeide boomstammen rijzen er de trotsche slanke zuilen omhoog, om onder derzelve opschietende vertakkingen en festoenen, als in een heilig woud u te verplaatsen. De ruime spitsboog der vensters schijnt, tusschen die stammen en takken, als natuurlijke openingen te vormen, door welke het getemperde zonlicht doordeingt in de ontzagwekkende ruimte. De geest zelf verruimt en herheft zich, tegelijk met de elkander doorkruisende, al hooger en hooger opstijgende lijnen en bogen. De opgetogen blik glijdt langs het perspectief der rijen tot in onafzienbare verte".

Toch, alles in gebouwde vorm tonende, echte romantiek, romantische neogotiek kan niet bestaan; de hoofdwerken van deze verbeelding bestaan slechts op papier, dat, geduldig als altijd, elk bizar spel toelaat.

Nationalisme is een bepalende kracht van de vorige eeuw en blijft dus niet zonder verband met de kunst; de evocatie, het oproepen van nationale sentimenten is een hoofdtrek van de neogotiek. In Frankrijk ontdekte Viollet-le-Duc in de gotiek de meest zuivere uiting van "l'esprit français", de scherp omlijnde, analytisch-logische geest - en daarmee past voor hem de 13e eeuwse stijl van Ile de France wonderwel bij de moderne, wetenschappelijke geest. In de bestudering van de principes van de echte Franse kunst hervindt, na de on-Franse renaissance, het echte Frankrijk zichzelf weer, ja, stelt een principe dat voor de hele moderne cultuur in het Westen geldt - daarmee is de leidende rol van de Franse cultuur vastgesteld. In Duitsland, politiek gespleten in talloze soevereine staatjes, smachtend naar nationale eenheid, wordt de gotiek als zuiver Duits, "Germaans", ervaren; als symbool van nationale eendracht stelt Sulpiz Boisserée de Duitsers voor ogen de voltooiing van de Keul-

se dom, waarvan de onvoltooide en desolate staat treffend het verval van het oude, grootse "Heilige Reich deutscher Nation" aanduidde. Met grote geestdrift wordt dit werk in 1842 gestart, de protestantse Pruisische koning opent in indrukwekkende taal de werkzaamheden, als leider van de nieuwe bouwloods komt de protestant Zwirner deze Rooms Katholieke kerk afbouwen. Religieuze geestdrift voor de gotiek - en protestant en rooms-katholiek voelen zich in 1842 nog erfgenaam van de christelijke middeleeuwen.

Juist dit godsdienstig aspect wordt het meest wezenlijke kenmerk van de neogotiek. Vooral in Roomse kringen in Nederland en Duitsland werd de gotiek gezien als de zuivere uiting van hun geloof en hun kerk, als een afweer van vreemde, wereldse elementen, een extase van schoonheid als afspiegeling van God de Alschone, een stijl van waarheid als uiting van de Waarheid. In Duitsland wordt bij Lutherse kerken zeker ook neogotisch gebouwd, vaak in bewuste wetenschap en met de uitgesproken bedoeling de roomsen te kwetsen, namelijk door het gebruik van deze stijl zichzelf als de echte erfgenamen van het Duitse middeleeuwse geloofsbeleven naar voren schuivend; toch is in de protestantse kerkbouw daar de neogotiek maar een van de vele stijlvarianties - terwijl in de 2e helft van de eeuw in de roomse kerkbouw neogotiek een soort monopolie verwerft. In Nederland is neogotiek in de eerste helft bijna een protestantse zaak, terwijl na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 het een roomse zaak bij uitnemendheid wordt. Zo sterk zelfs, dat Cuypers, wiens neogotisch bouwen beslist vooral door buiten de godsdienst liggende motieven werd beheerst, met zijn ontwerp voor het nationaal gedenkteken en voor het rijksmuseum fel wordt bestreden onder het motto, dat hij samen met Victor de Stuers Nederland wil verroomsen.

Deze verwarrende veelduidigheid van de neogotiek - historische emoties, geloofsuiting, apologie tegen wereld en ketterij, historische wetenschappelijkheid, nationalistische trots en nationale zelfbewustwording, ander ruimtelijk gevoel, verlangen naar nieuwe schoonheid, houvast in een schoksgewijs veranderende wereld - dat is de achtergrond van het werk van Tepe.

(wordt vervolgd)

E.A.J.v.d.Wal

VOOR AL UW TRANSPORTEN

**INTERNATIONAAL TRANSPORT-
EN LIJNDIENSTBEDRIJF**

H. van Elst & Zoon

**DIEPENDAALSEDIJK 10 MAARSSEN
TEL. 1298**

**ruim 1000 m²
showroom.**

**nassastraat 10
afdeling
klassiek**

**nassastraat 18
afdeling
modern**

**3 etages volop meubelen
en woninginrichting**

**van waay interieurs maarssen b.v.
nassastraat 10 en 18
postbus 32 maarssen
telefoon 03465 - 1897**
